

ВПЛИВИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕРНІСТСЬКИХ ТЕЧІЙ У ФОРТЕПІАННІЙ ТВОРЧОСТІ ФЕДОРА ЯКИМЕНКА

Постать Федора Якименка належить до плеяди митців, викреслених на довгий час з пам'яті українського суспільства. Він не прийняв більшовицький переворот, тому його творчість довго залишалась невідомою в Україні. Сто років тому він був впливовою особистістю і відомим композитором, педагогом, директором музичних училищ в Тіфлісі та Харкові, професором Петербурзької консерваторії, де він навчав видатного композитора ХХ століття Ігоря Стравінського. В 1923 році Якименко виїжджає за кордон. Його запрошують на посаду професора Українського педагогічного університету ім. М. Драгоманова в Празі, де він викладає гармонію, теорію музики та фортепіано. Його учнями були М. Колесса та З. Лисько. Асистентом у Якименка працював Н. Нижанківський. В цей час композитор створює для студентів «Практичний курс гармонії» українською мовою. З 1930-х років композитор жив і працював у Франції, спочатку в Ніцці, а пізніше в Парижі, де і помер у 1945 році від голоду і знесилення.

Композиторська спадщина композитора надзвичайно багатожанрова. Він автор трьох опер, балету (без назви), тринадцяти творів для симфонічного та духового оркестрів, більше 30 камерно-інструментальних творів, романсів, хорових творів. Але найяскравіше талант композитора проявився у фортепіанній музиці, в ній відчувається вплив кількох художніх напрямків, а саме романтизму, символізму, імпресіонізму. Серед його фортепіанних творів 2 сонати, фортепіанна поема «Уранія», фортепіанні цикли, велика кількість фортепіанних мініатюр. Майже усі твори композитора програмні. Його музика раннього періоду відрізняється мрійливими настроями, витонченим смаком, поезією споглядання. Музична мова спирається на традиційну мажорно-мінорну систему, відзначається широкою кан-

тиленою. В цей період написано Два ескізи ор.33, Три ідилічні танці ор. 35, Колискова ор.28.

Перебуваючи з 1903 по 1906 роки з кордоном, Якименко знайомиться із знаменитим французьким астрономом і письменником Каміллом Фламмаріоном, якому він присвятив свою фортепіанну поему «Уранія». Композитор, який теж захоплювався астрономією, сам відзначав вплив Фламмаріона на свою творчість. Починаючи з 1907 року, Якименко написав ряд своєрідних, зрілих творів, зокрема фортепіанні цикли «Зоряні мрії», в який входять п'єси «Місячне сяйво», «Сатурн, велетенська куля», «Зорі, що летять»; «Сторінки фантастичної поезії» («Танцюючі хмари», «Пейзажі невідомого світу», «Швидкоплинні міражі», «Пісня місячних променів»), «Фантастичну сонату», «Фантастичне рондо». Його пейзажі у фортепіанних творах переважно нічні або вечірні, тони пастельні. Відповідні і виразові засоби: плагальні звороти, цілотнові ходи, септ-, нон- та ундецімакорди. Композитор уникає консонуючих акордів. «Музичний матеріал у його творах розвивається ніби не в часі, а в просторі. Якименко старається вийти за межі Землі у простори Всесвіту. Митець оспівує красу зоряного неба, далеких планет, неземних пейзажів» [3, 183].

В празький період життя (1924–1926) Ф. Якименко пише твори на українську тематику. В цей час він працює в Українському Педагогічному інституті ім. М. Драгоманова викладачем музично-теоретичних дисциплін. Відчуваючи тугу за Україною, композитор у 1925 р. створює «Три п'єси на українські теми», опубліковані у видавництві А. Ледука в Парижі. Назви творів – «Чуттєва ідилія», «Біля колиски», «Святкова». В перших двох п'єсах композитор цитує українські народні пісні «Козака несуть» та «Котику сіренький». В розгортанні музичного матеріалу присутні типові ознаки української народної пісні: підголоскова поліфонія, мажоро-мінорний лад, куплетно-варіаційна форма, імітація гри на бандурі. Музика «Святкової» не містить прямих фольклорних цитат, проте жартівлива мелодія, викладена в куплетно-варіаційній формі, запальний ритм нагадують коломийку. В заключних розділах цих п'єс композитор використовує незвичні для народної пісні гармонічні сполуки та послі-

довності, віддаючи в такий спосіб належне модерністським тенденціям європейської музики. «Гармонічна палітра, насичена еліптичними зворотами, поліфункційними поєднаннями, вказує на присутність неоромантичних та імпресіоністичних тенденцій у творчості композитора, зокрема й у цьому циклі» [1, 165]. До цього ж періоду відноситься фортепіанний цикл «Картини України», який складається з п'яти п'єс. В музиці цього циклу інтонації, ладові та структурні особливості фольклорних джерел поєднуються з ознаками музичної мови неоромантизму, які проявляються у гармонії. Використання перерваних зворотів, несподівані переходи нестійких акордів однієї тональності в нестійкі акорди іншої (еліптичні звороти) надають музиці вишуканого, примхливого звучання.

Для музичних творів Ф. Якименка характерна майстерна композиторська техніка, вишуканість, елегантність, поезія почуттів. Музика композитора часто звучала за кордоном в різноманітних концертах, нерідко композитор виконував її сам, оскільки був чудовим піаністом. Композиції Якименка приваблювали французьких музикантів, його творчість високо цінував М. Равель. Твори композитора часто виконувались французькими артистами. «Прозорі, вишукані, іноді дещо незвичні гармонічні послідовності Якименка, як і сам характер витончених переживань, забезпечили композитору своєрідне становище французького за духом лірика на українському ґрунті [3, 173]. Його твори публікувались у відомих європейських видавництвах, таких, як «Ледук», «Український громадський видавничий фонд у Празі», «М. Беляєв», «Брейткопф і Гертель», «П. Юргенсон», та ін.

Якименко один із небагатьох українських композиторів, що здобули собі ім'я за кордоном і до певного часу були відомі там більше, ніж на Батьківщині. Талановитий, європейського рівня композитор, який працював у різноманітних жанрах музичного мистецтва – яскраве явище української культури. З початком могутнього процесу духовного відродження в Україні твори Якименка почали нове життя. З'явилися музикознавчі розвідки, виконується його музика. Творчість Ф. Якименка – це велике надбання не тільки для української, але і для європейської музичної культури.

Література:

1. Гордійчук Д. Риси фольклоризму у фортепіанних творах Федора Якименка на українську тематику. *Українська музика: науковий часопис ЛНМА імені М. В. Лисенка*. Львів, 2018. Число 2.
2. Назар Л., Борецький В. «Маленька балада Ф. Якименка- перший кларнетовий твір в українській музиці ХХ століття. *Музикознавчі студії: зб. статей*. Львів: ЗУКЦ, 2012. Вип. 26.
3. Підківка О. Після довгих років забуття. Дрогобич: Посвіт, 2008.